Pospíšil, Ivo

Oxana Zabužko

In: Pospíšil, Ivo. *Areál a filologická studia.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 121-123

ISBN 978-80-210-6471-3; ISBN 978-80-210-6474-4 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/128558
Access Date: 17. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

B. Oxana Zabužko

Konfesní román ukrajinské literární vědkyně, filozofky, básnířky a prozaičky **Oxany Zabužko**[91] *Terénní průzkum ukrajinského sexu* (1998, česky jako *Polní výzkum ukrajinského sexu*, 2001, přel. Rita Kindlerová) ukazuje zdvojenou metatextovost postmodernismu: autory této literatury jsou dnes často – mnohem více než dříve – ti, kteří ji také teoreticky reflektují (V. Macura, D. Hodrová aj.).[92]

Základním rysem romantického přístupu O. Zabužko je vypjatý individualismus, který má však mnohem komplikovanější tvář než staré romantické individualismy, jak je známe z poezie, prózy a dramatu konce 18. a první poloviny 19. století. Jde o individualismus ženy v mužském světě, ale nejde o typický případ feministické prózy, jde o pozici příslušnice relativně malého, zubožného národa, který ve velkém světě hledá svou novou existenci, jde o umělkyni, která má úspěchy, ale je limitována ženskostí a ukrajinskostí. Hlavním postmoderním rysem je ambivalentnost: na jedné straně dává vypravěčka najevo svou mondénnost, která míří na její ukrajinské krajany v otlučených panelácích: „Za oknem se nad pečerskými vršky třpytí červencová bouřka chvíli sluncem, chvíli lijákem, na sousedním balkóně nadšeně křičí pobláznený kohout, pod balkónem se choulí dvojice a nevšímá si, že déšť už dávno přestal, zvoní telefon a já s něžností i žalem dělám tečku za vší tou historií: jak obvykle končívali svá poselství za starých časů – spasila jsem duši.“[93] Na druhé straně je pro ni samozřejmá americká Cambridge, Mass., hamburger, posedávání po amerických barech, vysoká stipendia a honoráře za přednášky, které často představují mnohonásobky měsíčních a někdy i ročních platů jejích kolegů na Ukrajině, ale za tímto existenčním chtěním je cítit pohrdání takovým životem, pohrdání světem a vlastně i pohrdání sebou. Distance autorky a autorské vypravěčky je malá a ovšem také

91 Oksana Zabužko**,** nar. 19. 9. 1960 Luck, ukraj. básnířka a prozaička, esejistka a literární vědkyně s filozofujícími sklony (pracovnice Filozofického ústavu Ukraj. akademie věd). Debutovala básn. sb. Travnevyj inij (1985, Květnová jinovatka). Dalšími básn. sb., jako jsou Dyryhent ostannjoji svički (1990, Dirigent poslední svíčky), Avtostop (1994, Autostop) a Korolivstvo Povalenych statuj (Království Poražených soch, angl. Toronto 1996), se prosadila i v zahraničí. Z jejích literárněvědných studií vynikají monografie o dvou klíčových postavách ukraj. myšlení: Filosofija ukrajins'skoji ideji ta jevropejs'kyj kontekst: Frankivs'kyj period (1992, 1993, Filozofie ukraj. myšlenky a evropský kontext: doba Ivana Franka) a Ševčenkiv mif Ukrajiny: Sproba filosofs'skoho analizu (1997, Ševčenkův mýtus Ukrajiny: Pokus o filozofický rozbor). Nejvýrazněji zaujala právě postmoderně laděnou generační zpovědí Pol'jovi doslidžennja z ukrajins'koho seksu (1998, č. *Polní výzkum ukrajinského sexu*, 2001; adekvátnější překlad by asi zněl Terénní průzkum u. s.).

92 L. Pavera: Slovo, paměť, tradice, Opava 2001, kap. Na cestě k integrálu, s. 16 n.

93 Oksana Zabužko: Polní výzkum ukrajinského sexu, Paha 2001, s.8 (dále: Zabužko).

ambivalentní: jednou se zdá, že jde totální identitu, jindy je distance zřetelnější, jako by skutečná identita jen prosvítala nebo se jevila jako nezřetelný lept.

Jazykově, kulturně a prostorově se román pohybuje mezi Kyjevem a světem, zejména anglosaským, za zády s ruskou tradicí, která se prodírá do jazyka a mentality: láska – nenávist. V prostorové neukotvenosti tkví také hodnotová neukotvenost a ambivalence. Haßliebe, postmoderní ambivalence hodnot, se objevuje ve vztahu k vlasti, Ukrajině. Je to rodná země, jejímž jazykem vypravěčka mluví, ale současně se nemůže dostat z obklíčení všudypřítomné ruštiny, kterou nenávidí, ale kterou pokládá také za svou. Ukrajina jí dala život, ale současně ji odsoudila k izolaci, k odpornému, bezvýchodnému životu, nemluvě o gulagové historii, která se v románu traktuje. „Odi et amo" starého římského básníka znovu ožívá v těchto příznačných větách: „Nu což, odjela jsem, ovšemže do Ameriky – the land of opportunities, kam se dere půlka Evropy, ne naší zadělané, ale té nejupřímnější, od Británie po Itálii, peníze, kariéra („Ženy, víno, zpěv...." – opakovala ironickou ozvěnou), a na Ukrajině co, Ukrajina je Chronos, který chroupá své děti s ručičkama i nožičkama, a ještě tak čekat, až bude mít žába cecíky, nebo pak dědové z diaspory, kdy zaklepe klimakterium , – na cenu Antonovyčů? – ach Bože můj, kvůli čemu, vždyť to všechno je prd, jestliže umřel, co, co, co se s ním stalo?! – ta otázka byla tak dotěrná, že vyběhla zadním vchodem, obrátila tvář k proměnlivému, rychle se šeřícímu cambridgeskému nebi v návalech mračné kvaše a s ledvinami slepenými od sezení a kouření, ve kterých šplíchal sotva zachytitelný poryv oceánu, se začala modlit ..."[94]

Na trojjazyčném, trojnárodním prostorovém rozhraní se pohybuje dívka, která ví už své a není jí z toho dobře. Příznačná je již její etymologická úvaha o původu slova „umění": „Latinské ars, které prosáklo do většiny evropských jazyků, germánské Kunst, které se odrazilo u západních Slovanů jako „sztuka", – kde je skutečně zdravý přístup, až je slyšet měšťácké kyselé krknutí po obědě: umění, zábava, nevinná prolhanost, akrobatický kotrmelec na laně, melodický umíráček barokních hodin a důmyslně vyřezaná tabatěrka, naše ‚umění' je machrování toho druhu, jen tak – lhostejně blahosklonným zívnutím: no, no, čím nás machři dnes potěší? – a zneškodňuje se, odčarovává tajemnou past, a vypadá to, jediná církevní slovanština marně hrozí suchým prstem: ‚izkusstvo' – od ‚izkus', pokušení, do kterého modlitba prosí neuvést."[95]

Dva příklady prostorově areálového aspektu a jeho prolínání do textu literárního artefaktu ukazují, jak zejména moderní a postmoderní texty z tohoto prolnutí filologických a sociálněvědně areálových atributů těží, a že bez tohoto prolnutí je ani nelze

94 Zabužko, s. 22.

95 Zabužko, s. 87–88.

pochopit. Zvláště ve světě, kde se vzdálenosti neuvěřitelně zkracují; ale ani z toho nejsme šťastni: přináší to nové výhody, ale také nová znejistění a nové tragédie. Život – a s ním filologie, sociální vědy a areál – jde dál.